

РЕЦЕНЗИЯ/СТАНОВИЩЕ

за: дисертацията относно придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, на редовния докторант Янита Кирова на тема: „Невербални театрални форми в Югоизточна Европа (90-те години на XX – първите две десетилетия на XXI век)“, с научен ръководител проф. д.н. Ваня Лозанова-Станчева

изготвена от: **проф. д.н. Камелия Николова**
Институт за изследване на изкуствата – БАН,

въз основа на заповед на директора на ИБЦТ за Научно жури
№ 189 РД-16/20.12.2022 и Протокол № 01/11.01.2023 от първото заседание на Научното жури

Дисертационният труд на Янита Кирова „Невербални театрални форми в Югоизточна Европа (90-те години на XX – първите две десетилетия на XXI век)“ си поставя за цел да изследва Един особено важен проблем, отнасящ се колкото до тенденции в съвременното театрално изкуство, толкова и до сферата на социалните практики, медицината и психологията. Става въпрос за интензивното развитие на невербалния театър през последните три десетилетия и неговото продуктивно участие в социалната работа с хора в неравностойно положение, с бежанци и, преди всичко, в лечебния процес на деца, хоспитализирани в болнични заведения. Въпреки че цялостната философия и многообразието от различни форми и прояви на невербалния театър вече са обект на немалко изследвания както в Европа и света, така и в България, то самостоятелното му разглеждане като отделен специфичен феномен все още е рядкост и е изправено пред редица въпроси. В същото време, ако в редица чужди текстове проблемът за възможностите на някои от невербалните форми като медицинската клоунада, например, да бъдат част от лечебната работа е детайлно обсъждан, то у нас той се разглежда за първи път. Ето защо още самият избор на темата на дисертацията на Янита Кирова и специално обвързването ѝ с болничната практика непременно бих открила като безспорен принос на представения изследователски труд.

Друго приносно качество на работата е решението на докторантката да разгледа избраната тема в по-широк географски и социокултурен контекст като проследи развитието на невербалния театър след падането на Берлинската стена не само у нас, а и в цяла Югоизточна Европа. Подобно представяне и сравнителен анализ на една театрална

практика в различните страни от нашия регион: България, държавите от бивша Югославия (Сърбия, Босна и Херцеговина, Словения, Хърватия, Черна гора, Република Северна Македония, Косово) и Албания, принадлежали към т.нар. Социалистически лагер, както и Гърция и Кипър, се прави за първи път не само в областта на невербалните театрални форми, но и въобще в сферата на театъра и изпълнителските изкуства като цяло. Така предложението дисертационен труд открива и впечатляващо трасира един път, който тепърва предстои да бъде разширяван и извървяван.

Важно е и обстоятелството, че докторантката замисля и подготвя своя текст като целенасочен опит чрез задълбочено историко-теоретично проучване да потърси научни отговори на множеството въпроси и естетически, социални и психологически казуси, провокирани от практиката ѝ на действащ медицински клоун в проект на работа с деца, хоспитализирани в лечебни заведения („Смешната лечебница на д-р Куку и д-р Пипи“), на актриса и режисьор в областта на невербалния театър. Тръгването от практиката към научното ѝ осмисляне и оптимизиране се оказва особено продуктивно в изследването на Янита Кирова. Дисертационният ѝ труд не само убедително запълва една важна ниша в интердисциплинарните изследвания у нас на театъра и социалните му употреби в съвременния свят, но и има несъмнено приложно значение.

За да осъществи намерението си да проучи и представи в детайли актуалното състояние на невербалния театър в България и съседните ѝ страни, т.е.в Югоизточна Европа, Янита Кирова се спира на труден и изискващ много усилия подход. От една страна той предвижда издирването, проучването и систематизирането на огромен по обем емпиричен материал, и от друга – научното му осмисляне и изграждането на цялостна представа за естетическите характеристики и начините на присъствие и участие на откритите невербални театрални форми в социалните практики. За успешната реализация на този подход особено помага избраната стратегия на структуриране и и организиране на изследването, като тук непременно трябва да бъде отбелязана заслугата на научния ръководител.

Дисертационният труд е в обем от 363 страници и се състои от увод, четири глави с множество подглави, заключение и библиография, която включва около 650 източника на български, английски, испански и гръцки език.

Концептуално място в работата заема Първа глава „Театър и невербална комуникация“, която е и важна отправна точка за цялото изследване. В нея авторката се заема подробно да изясни понятието „невербален театър“ и да формулира ясна дефиниция на тази театрална практика. Тя обобщава, че „невербален театър е този вид театър, който често замества вербалния език с друг вид език като средство за изразяване, комуникация с публиката и разказване на историята на сцената. Невербалният театър използва езика на човешкото тяло или езика на тялото на куклата, сценографията, костюмите, осветлението, технологиите, движението, позата, пространството и други средства и кодове за комуникация, различни от вербалните. Той предлага използването на телесно и визуално сценично действие, заместващо словесното.“ Важно е и направеното уточнение, че невербалният театър е наричан по различни начини – пластически театър, театър на движението, физически театър, театър без думи, визуален театър и др., но независимо от наименованието си, онова, което го прави невербален, е замяната на вербалната комуникация с невербална като сценично средство за общуване между артиста и публиката. Съществено постижение тук е и обособяването на два вида невербален театър – физически невербален театър (пантомима, танцов театър, театър на сенките, театър на маските) и куклен невербален театър (черен театър, театър на предметите). Тази част на дисертационния труд трябва да бъде откритоена като неговият основен теоретичен принос по разглежданата тема.

Особено ценна както за очертаването на актуалната картина на невербалния театър в региона, така и въобще за запознаването, при това в сравнителен план, с театралния пейзаж в съседните страни през последните три десетилетия е Втора глава, озаглавена „Социокултурен контекст на невербалните театрални форми в Югоизточна Европа 90-те години на XX – първите две десетилетия на XXI век“. Тук бих подчертала две категорични достойнства на текста – проучването и цитирането на впечатляващ брой изследователски текстове, автори, рецензии и информационни материали за театъра през периода и издирването и представянето на огромен масив от театрални артефакти, труп и артисти от разглежданите страни. Изследването би спечелило още от по-подробен сравнителен анализ на представените данни, но и сега то респектира с обема на проучения материал и с направените обобщения и изводи.

Същинският център на дисертационния труд е последната Четвърта глава „Прилагане на невербални театрални форми в контекста на терапевтичния театър: Медицинска клоунада“. Цялото пространно и многопосочно изследване на невербалните театрални форми и на тяхното приложение в социалните и специално в медицинските дейности в отделните страни от Южноевропейския регион, направено от докторантката дотук, има за цел преди всичко да открие и обобщи полезния опит и добрите практики, които да добави към собственото натрупано знание в областта на медицинската клоунада. Изясняването на понятието за медицинска клоунада, на същността и функциите на медицинския клоун, както и на ролята и значението им за хуманизирането и подобряването на лечебния процес при хоспитализирани деца и възрастни в тази глава е друг особено важен научен принос на изследването.

Нямам бележки към дисертационния труд и към автореферата, както и по останалите съпътстващи материали.

Имам един въпрос към докторанта. На базата на направеното изследване на съвременния невербален театър в Югоизточна Европа, коя друга невербална театрална форма, освен медицинската клоунада, е особено подходяща, според нея, за прилагане като терапевтично средство при лечението на хоспитализирани деца в болнични заведения?

Коментираният дисертационен труд е много сериозно, задълбочено и полезно изследване с безспорно научно-познавателно значение и практическа приложимост. Убедено препоръчвам на неговата авторка Янита Кирова да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“.

Гласувам: ДА

12.02.2023

проф. д.н. Камелия Николова